

Nguyen-dynastins kungar försökte överträffa varann med sina mausoleer runt Hué. Här värsinggraven av den siste kungen, ett litet Versailles.

”Världsarvsflyget” mellan

Check-in har testat en specialbiljett mellan kulturvärldsarven Sukhothai, Luang Prabang, Hue & Hoi An samt Angkor Wat i fyra länder i Sydostasien.

Text och foto **Peter Hanneberg**

Första anhalten på ”världsarvsflyget” från Bangkok blir Sukhothai, ”Lyckans gryning”, som var Thailands första huvudstad från 1238. Sukhothai är nog den gulligaste flygplats jag satt ner hjulen på. Låga, vita byggnader med tempelformade tak, öppna väggar och pedantiskt välskötta

trädgårdar och planteringar runt omkring. Kunde lika gärna ha inrymt en första klass thairestaurang.

Det gamla Sukhothai lever kvar som restaurerade lämningar av tempel, stupor, Buddhastatyer, vattenkanaler, dammar, det mesta inom den gamla stadsmuren på 1600 x 1800 meter, och allting dessutom gudabenådat vackert beläget mot en fond av gröna och blånande berg. Det mest glamorösa templet är Wat Mahathat med flera stora statyer och pelargångar som måste ha stöttat ett skyddande tak på sin tid. Sukhothai representerade konstnärlig finkänsla på hög nivå, det visar de många skulpturernas formfulländning. Riket varade bara hundra år innan det förlorade i betyd-

se och till slut blev en del av grannkungadömet Ayutthaya.

Direkt från Sukhothai flyger jag på samma ”världsarvsbiljett” till Luang Prabang i norra Laos.

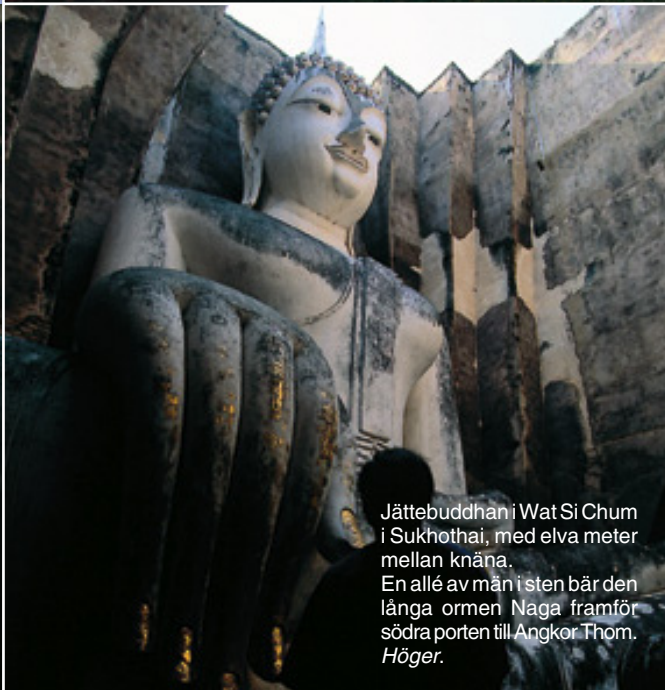
Saffransmunkar på rad

Pra Bang är en 0,8 meter hög och 50 kilo tung Buddhastaty i nästan rent guld, skapad någon gång mellan Kristi födelse och 800-talet, troligen på Ceylon, och förd till Kambodja på 1100-talet. Den togs snart till Laos dåvarande huvudstad Xieng Thong som present från kambodjanske kungen Fa Ngoum som ville sprida Buddhas läror i Laos. Det blev verkligen starten för buddhismen i Laos. Guldbuddhan Pra Bangs ankomst för-

Det återupbyggda kungliga templet intill Kungliga palatset i Luang Prabang. På Bapuons 54 torn ler ännu fler stenansikten i jätteformat. Höger.

Jättebuddhan i Wat Si Chum i Sukhothai, med elva meter mellan knäna. En allé av män i sten bär den långa ormen Naga framför södra porten till Angkor Thom. Höger.

Sydostasiens kulturskatter

anledde dessutom huvudstaden att byta namn till Luang Prabang.

Att staden är buddhistisk är inte att ta miste på. Jag stiger upp klockan fem i ottan och beger mig in till centrum lagom tills ljuset kommer. Skådespelet är lika lågmält som spektakulärt. Hundratalas munkar i alla åldrar defilerar fram längs trottoarerna i saffranskrud och får mat i sina skålar av stadsbor som sitter på knä på mattor. Under dagen åker jag båt i flera timmar uppströms Mekongfloden till Pak Ou, ”de tusen buddhorns grotta”, en helt annorlunda upplevelse.

Luang Prabang är i sanning en pärla. En gammal kunglig huvudstad med så välbevarad småstadskänsla! Stan har bara

runt 15 000 invånare och turisterna känns aldrig störande många. Templen som sticker upp överallt, Mekongfloden som flyter förbi mäktig men stillsam, den fina blandningen av arkitektur från det traditionella Laos och det franskkoloniala Laos, med buddhistiska inslag. Unesco identifierade 33 tempel och 111 fransk-laotiska byggnader som särskilt intressanta, när staden utsågs till världsarv 1995.

Vi ska inte glömma Mount Phousi, berget mitt i staden med den kanske längsta trappa jag gått uppför. På dess topp skall man se till att vara när solen går ned över staden, tempelspirorna, bergen och Mekongfloden. Jag räknar den till en av mina stora solnedgångs-

upplevelser. En munks slag på Wat Chom Sis jättetrumma just när solen försvinner bakom bergsryggen fyller den varma luften med en stämning av kärlek och respekt för solen, Buddha och livet. Känslan av att befinna sig på ett högre andligt plan växer medan solen sjunker, och den griper definitivt tag i en precis då solskivan gömmer sig och himlen ovanför blir kvar, röd som eld. Denna stund är mitt starkaste minne från världsarvsstaden Luang Prabang. Hit måste jag åter.

Gammal kineskoloni

Jag flyger vidare från Luang Prabang i Laos till Danang i centrala Vietnam. Guiden jag anlitat i förväg från Exotis- ►

Banteay Sreis reliefer är extraordinära. *Ovan.* Templen där kungarna tillbedde Buddha kan ha de mest olika utseenden. *Nedan.*

”Det är oerhört värdefullt att

simo möter på flygplatsen precis som i Luang Prabang och senare i Angkor. Det är oerhört värdefullt att ha en egen guide i dessa områden, så packade som de är av detaljer och historiska fakta. Det tar bara en halvtimme till Hoi An, 35 km med bil, och nästa dag några timmar till Hue. Bägge städerna är delvis med på Unescos världsarvslista. I Danang bör den kulturintresserade inte missa Cham-museet.

Hoi An var en sjudande hamn redan på 1600- och 1700-talen, efter att tidigt ha koloniserats av kineser. Dagens Hoi An är en avslappnad stad, fortfarande liten (75 000 inv) och till synes oförstörd av tidens och turismens tand. Det är stadsbilden med de urgamla husen av kinesisk och franskkolonial härkomst och de historiska broarna och pagoderna, som föranlett Unesco att upphöja Hoi An till kulturvärldsarv.

Jag vandrar längs Nguyen Thai Hoc med ett billigt paraply och en ännu billigare regncape i plast som jag köpt på gatan för att skydda kamerautrustningen. Det är regntid i oktober och floden Thu Bon stiger över sina bräddar. Ett par turister sitter i en båt, några andra har gett upp och plaskar fram till en

på order av en lord av den i söder härskande Nguyensläkten, som uppgav sig vara utsänd till kung över trakten. Han hade hört den lokala legenden om att en sådan "kung" skulle komma hit och bygga en pagod på denna kulle och var smart nog att förvandla legenden till en självuppfyllande profetia i eget syfte.

Kulturvärdena har skadats värst av fransmännen 1885 och av Viet Cong och USA 1968. Efter Vietnamkriget lät den kommunistiska regimen kulturskatterna i Hue förfalla på grund av deras historiska koppling till just den feodala Nguyendynastin i söder. Men 1990 gick det upp ett Liljeholmens – att turismen fann stort intresse i dessa historiska lämningar vilket kunde innebära en potentiell inkomstkälla för det sargade landet. Då upphöjde kommunistregimen den hatade feodaldynastins minnesmärken och kungagravar till nationalskatter.

Dessa började rustas upp och det hela fick en ny dignitet när Unesco utsåg dem till kulturvärldsarv 1993. Under mina rundvandringar i de olika kungliga byggnadsverken och parkerna ser jag åtskilliga arbetslag bygga och feja. Hue är ett gott exempel på att turismen inte bara sliter ned, utan faktiskt har räddat

ha en egen guide i dessa områden”

souveniraffär vid den översvämmade tvärgatan Hoang Van Thu. I flera av husen stiger jag in för att titta på hur de byggts.

I nr 101 träffar jag Mrs Chuong, en äldre kinesisk dam vars familj levit i det sällsamma huset, byggt i beständigt jackfruktträ, under mer än tvåhundra år och sju generationer. Guiden tar bilder på oss med min digitala kamera och Mrs Chuong skrockar belåtet när hon får se dem och tycker att vi ser ut som mor och son. Ett annat "hus" är i själva verket en täckt bro, byggd av japanerna 1593. Den binder ihop de gamla japanska respektive kinesiska kvarteren.

Räddad kultur i Hue

Hue är en betydligt större stad (286 000 inv) vid den berömda Parfymfloden, 11 mil norr om Danang. Hue kom till ca 1687 och var länge Vietnams huvudstad. Den har därför ett stort antal tunga kulturhistoriska sevärdheter i skepnad av kejsarpalats, pagoder och kungliga mausoleer i kolossalformat. Vi kopplar av på en båt som drivs av två utombordare uppströms Perfume River. Vi landar en halvtimme senare vid trapporna upp till Thien Mu Pagoda, byggd 1601

I templet runt Angkor ser man ofta unga munkar som turister, här på det första khmertempelberget Bakong. *Överst.*

De otroliga "gömda" skulpturerna på Leper King Terrace. *Ovan.*

utomordentligt viktiga kultur- och naturvärden åt framtiden.

Från Danang och Hue i Vietnam lyfter jag till Angkor Wat i Kambodja och skyndar mig att besöka det berömda templet innan det skymmer.

Templenas tempel

"Framför oss uppenbarar sig en öppen yta; ett kärr igenväxt av gräs och vattenhyacinter, sedan en bred gångväg som slutligen befriar oss från skogen genom vilken vi rest såsom i fångenskap; och längre fram, bortom det stilla vattnet, ett antal torn med formen av en tiara, torn av grå sten, väldiga döda torn som avtecknar sig mot himlens bleka glans."

Pierre Loti, den franske sjöofficeren och reseskildraren, hade under en längre ankring i Saigon i november 1901 tagit sig med tåg och med båt på Mekongfloden till Angkor Wat! Han hade bara läst om och sett dåliga bilder på templet sedan sin barndom på 1860-talet.

Det var hans landsman naturforskaren Henri Mouhot som hade "upptäckt" de mystiska, bortglömda tempelstäderna och publicerat dem första gången 1863. Som alltid är det lika fånigt med den eurocentriska äran för dylika "upptäck- ▶

Wat Mahathat är den viktigaste tempelplatsen innanför de 800-åriga stadsmurarna som var det gamla Sukhothai, Thailands vaggas.

► ter” i fjärran land. Khmerfolket hade aldrig glömt sitt Angkor sedan de blev nedsabla av siameserna 1431, utan har nyttjat det för tillbedjan och andakt både före och under fransmännens styre i Indokina.

Det är 140 år efter Mouhots första rapportering och 102 år efter Pierre Lotis två dagar korta besök, som jag anlänt. En timma har det tagit mig i en flygstol med en kopp kaffe i handen. Idag kan man inte precis orera om sina svettiga mödor för att transportera sig till jordens mest fascinerande kulturlämningar, vare sig dessa ligger i djupa djungler eller snöhöljda bergstrakter.

Tickande bomb

Siem Reap, fem kilometer från flygplatsen och templet, växer som besatt nu, vilket är oroande. Turismen till Angkor är av ungt datum på grund av de krig och förföljelser som pågick så sent som på 1980-talet. Men den ökar i rasande fart, de tycks vilja ta igen med dubbla hastigheten vad de missat. Samtidigt har landet ännu inte lärt sig hantera turismen på ett hållbart sätt. När jobben slutar vid 18-tiden inne i vad jag trodde

Bangkok Airways flyger med 50-sitsiga propellerplan den spännande rundan genom fyra länder och lika många urhuvudstäder i Sydostasien, alla världsarv i Unesco. Biljetten, som heter Mekong World Heritage Tour, kan köpas genom Bangkok Airways i Frankfurt.

skulle vara en idyllisk småstad på landet, radar bilköerna upp sig. Trycket ökar på Angkor, det känns som en tickande bomb.

Jag tänker på det när jag fascinerad skrider förbi de tusenåriga basrelieferna i Angkor Wat där khmerernas historia och religiösa mytologi utspelar sig i de åttahundra meter långa pelargallerierna. Jag tänker på det när den citrongula ballongen lyfter mot skyn och exponerar Angkor med omgivningar från fågel-

perspektiv samtidigt som solen går ned i väster. Jag tänker på det när fem sex souvenirförsäljare kastar sig över mig för att pracka på mig samma produkter varje gång jag stiger ut ur någon av de många tempelportalerna.

Hur kommer det att se ut om femtio år kring det heliga tempelberget Angkor Wat, eller de femtiofyra tornen i Bapuon med sina inhuggna leende stenansikten av bodhisattva Avolekitesvara? Eller Ta Keos tempelberg i sandsten, Preah Kos tegeltempel, Banteay Sreis utsökt detaljrika portalreliefer? För lokalbefolkningens utkomstmöjligheter har turismen varit positiv de senaste femton åren, men hur kommer den sociala kulturen att ha påverkats om ytterligare femton år? Kambodja skulle behöva hjälp utifrån för att lära sig förvalta turistutvecklingen till en uthållig industri.

Från Siem Reap lyfter jag för att slutligen återbörd mig till Bangkok efter fyra makalöst intressanta dygn i de tusenåriga tempelbergen i Angkor och totalt tolv dygn på hela rundresan till de fyra ländernas kulturskatter. Världsarvs-cirkeln är sluten. □

RESETIPS

Biljetten till världsarvsplatserna i artikeln säljs av Bangkok Airways www.bangkokair.com i samarbete med Siem Reap Airways. Flygrutten: Bangkok–Sukhothai–Luang Prabang–Danang&Hue–Angkor Wat–Bangkok. Biljetten är intressant eftersom man slipper återvända till Bangkok när man ska till ett nytt land. Man flyger alltså Thailand–Laos–Vietnam–Kambodja–Thailand. Till Bangkok kan man ta sig på många sätt, t ex med charter ”endast flyg”, British Airways, SAS, Thai, Bangkok Airways (från Frankfurt), Finnair, m fl.

Hotell att rekommendera: The Grand Luang Prabang, Furama Resort i Danang, Saigon Morin i Hue, Sofitel i Siem Reap. Alla hög klass till rimliga priser. Varning för Grand i Siem Reap, ett Raffleshotell som förvisso är fint men långt ifrån prisvärt. Motsatsen fann vi i Bangkok på legendariska Oriental (Leading Hotels www.lhw.com), som är litet dyrare men otroligt prisvärt! I Laos, Kambodja och Vietnam anlidade Check-in agenten Exotissimo www.exotissimo.com (genom Jambo Tours i Stockholm) för guidning och transporter, vilket fungerade med utmärkt beröm godkänt.